

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор НУЦЗУ

В.П. Садковий

«___» _____ 20__ р.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

(назва навчальної дисципліни)

Програма

навчальної професійної (обов'язкової) дисципліни
підготовки магістра

спеціальності 101 «Екологія»

спеціалізації – «Екологічна безпека»

Харків – 2016 рік

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Сарапіна М.В., доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,
к.т.н., доц.

Програму професійної обов'язкової дисципліни
рекомендовано кафедрою
охорони праці та техногенно-екологічної безпеки

Протокол від «___» _____ 20__ року № ___

Завідувач кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки

_____ С.Р. Артем'єв
(підпис) (прізвище та ініціали)

28 серпня 2017 року

Рекомендовано вченою радою факультету техногенно-екологічної безпеки

«___» _____ 20__ року

Голова вченої ради факультету техногенно-екологічної безпеки

_____ (О.В. Метельов)
(підпис) (прізвище та ініціали)

«___» _____ 20__ року

Схвалено вченою радою університету

Протокол від «___» _____ 20__ року № _____

ВСТУП

Програма вивчення професійної обов'язкової навчальної дисципліни «Забезпечення екологічної безпеки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 101 «Екологія», спеціалізація – «Екологічна безпека».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є розробка, контроль і аналіз функціонування систем екологічної безпеки різних ієрархічних рівнів.

Міждисциплінарні зв'язки: навчання за даною програмою проводиться після вивчення таких навчальних дисциплін, як «Екологічна безпека», «Правознавство», «Організація та управління в природоохоронній діяльності», «Екологічна експертиза».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Нормативно-правова база екологічної безпеки України.
2. Контроль і аналіз функціонування систем екологічної безпеки.
3. Регламентація діяльності в сфері екологічної безпеки.
4. Державні санкції в сфері екологічної безпеки.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Забезпечення екологічної безпеки» є формування ґрунтовних знань щодо теоретичних та практичних засад управління екологічною безпекою.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Забезпечення екологічної безпеки» є набуття стійких навичок щодо:

- формування цілей та завдань екологічної політики на регіональному, локальному та об'єктовому рівнях;
- застосування нормативів екологічної безпеки при розробці та експлуатації систем її забезпечення;
- розробки заходів із забезпечення екологічної безпеки природних та техногенних об'єктів;
- ідентифікації джерел підвищеної екологічної небезпеки;
- впровадження заходів Державного нагляду в сфері екологічної безпеки;
- розробки планів локалізації та ліквідації наслідків екологічно небезпечних ситуацій.

1.3. Студенти повинні:

знати :

- основні положення державної політики України в галузі екологічної безпеки;
- нормативну базу екологічної безпеки;
- основи міжнародного законодавства з екологічної безпеки;
- структуру і взаємозв'язки державних органів з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- особливості здійснення обліку та звітності в питаннях екологічної безпеки;
- принципи та порядок ідентифікації джерел екологічної небезпеки;

- структуру державного нагляду в сфері екологічної безпеки;
- завдання і повноваження Державної екологічної інспекції та Державної інспекції ядерного регулювання України;
- принципи складання екологічних розділів плану ліквідації наслідків аварійних ситуацій (ПЛАС);
- різновиди і характер застосування державних санкцій в сфері екологічної безпеки.

вміти:

- формувати політику екологічної безпеки в громадській, господарській та адміністративній діяльності;
- розробляти заходи безаварійної роботи на об'єктах господарської діяльності та заходи забезпечення екологічної безпеки природних об'єктів;
- проводити аналіз функціонування систем екологічної безпеки, розробляти пропозиції щодо їх поліпшення;
- проводити ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- впроваджувати заходи щодо державного нагляду в сфері екологічної безпеки;
- проводити експертну оцінку причин аварій та катастроф в галузі забезпечення екологічної безпеки для розробки висновків державних та незалежних комісій;
- проводити контроль за дотриманням підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності вимог державних стандартів, норм, правил у сфері техногенно-екологічної безпеки під час проектування, будівництва, реконструкції, технічного переоснащення та експлуатації будівель, споруд та інших об'єктів;
- розробляти проекти локалізації та ліквідації наслідків аварійних ситуацій;
- вживати заходи щодо притягнення до відповідальності посадових осіб та працівників підприємств, установ та організацій, громадян винних у порушенні норм техногенної та екологічної безпеки;
- планувати та здійснювати профілактичні заходи, що забезпечують мінімальний негативний рівень впливу природних і техногенних процесів на життєдіяльність людини та на стан природного середовища;
- організовувати дії з припинення або заборони діяльності підприємств та окремих виробництв, експлуатації будівель, споруд, випуску та реалізації продукції у випадку порушення норм екологічної безпеки.

1.4. Слухачі повинні оволодіти наступними професійними програмними компетентностями: використовувати знання про причини виникнення екологічної небезпеки для обґрунтування управлінських рішень; мати навички із забезпечення екологічної безпеки; бути здатними ідентифікувати екологічні правопорушення, визначати екологічну, економічну та соціальну ефективність природоохоронних заходів, економічних збитків від забруднення довкілля та розмірів їх відшкодування.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 135 годин / 4,5 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Нормативно-правова база екологічної безпеки України

Державна екологічна політика. Національна нормативна база екологічної безпеки. Тенденції розвитку міжнародної нормативної бази екологічної безпеки. Міжнародні конвенції та угоди з питань екологічної безпеки.

Змістовий модуль 2.

Контроль і аналіз функціонування систем екологічної безпеки

Діяльність державних органів з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Облік в екологічній безпеці. Звітність в екологічній безпеці. Фінансовий екологічний облік на підприємствах. Екологічний податок і рентна плата. Ідентифікація джерел екологічної небезпеки.

Змістовий модуль 3.

Регламентація діяльності в сфері екологічної безпеки

Структура державного нагляду в сфері екологічної безпеки. Прокурорський нагляд за дотриманням екологічного законодавства. Місцевий державний контроль у сфері екологічної безпеки. Діяльність Державної екологічної інспекції України. Діяльність Державної інспекції ядерного регулювання України. План локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій в Україні.

Змістовий модуль 4.

Державні санкції в сфері екологічної безпеки

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. Майнова відповідальність та штрафні санкції в екологічній безпеці. Заходи запобігання порушень в сфері екологічної безпеки.

3. Рекомендована література

Базова

1. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
2. Боков В. А. Основы экологической безопасности: Учебное пособие / Боков В. А., Лущик А. В. – Симферополь: СОНАТ, 1998. – 224 с.
3. Бровдій В.Н. Екологічні проблеми (проблеми неогеніки): Навч.посіб. / Бровдій В.Н., Гаца О.О. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000 – 111 с.
4. Буроменський М.В., Кудас І.Б., Маєвська А.А., Семенов Б.С, Стешенко В.С. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський (заг. ред.). – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
5. Гуцаленко Л.В. Екологічний аудит та інспектування: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Гуцаленко, В.А. Фостолович. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 278 с.
6. Данилишин Б.М., Степаненко А.В., Ральчук О.М. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування / За редакцією Б.М. Данилишина. – К.: Наукова думка, 2008. Т1. – 392 с.

7. Дорогунцов С.І. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку / Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. – Наукове видання. – К., 2001. – 174 с.
8. Екологічна та природно-техногенна безпека України: регіональний вимір загроз і ризиків : монографія / С. П. Іванюта, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2012. – 308 с.
9. Екологічне право України. Навчальний посібник. 2-е вид., доп. та перероб. / Л.О. Бондар, В.В. Курзова. – К.: Бурун Книга. – 2008. – 368 с.
10. Екологічне право України: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. — Х. : Право, 2009. – 328 с.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/Ekologija_2009.pdf
11. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / О.М. Шуміло, В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2013 – 432 с.
12. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека та охорона довкілля [Електронний ресурс]: Монографія / Д. В. Зеркалов – К. : Основа, 2011. – 514 с.
13. Измалков В.И. Экологическая безопасность, методология прогнозирования антропогенного загрязнения и основы построения химического мониторинга окружающей среды / Измалков В.И. – СПб., 1994. – 131 с.
14. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращання. – К.: НІСД, 2001. – 312 с.
15. Кожушко Л. Ф. Екологічний менеджмент : підруч. / Кожушко Л. Ф., Скрипчук П. М. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – 432 с.
16. Сівак В.К. Основи екологічної безпеки територій та акваторій: Навчальний посібник / Сівак В. К., Солодкий В. Д. – Чернівці, 2000. – 156 с.
17. Солодкий В.Д. Управління техногенно-екологічною безпекою: Навчальний посібник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – 400 с.
18. Шмандий В.М. Управление техногенной безопасностью урбосистемы на стадии образования и поступления отходов в окружающую среду / Шмандий В.М. – Х., 2001. – 152 с.
19. Шмандій В.М. Екологічна безпека / Шмандій В.М. – [підруч. для студ.] – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 364 с.
20. Шмандій В.М. Современные методы контроля загрязнения атмосферного воздуха при управлении техногенной безопасностью / Шмандій В. М., Касимов А. М., Кучук А. Н. – Х., 2001. – 136 с.
21. Экология, охрана окружающей среды, экологическая безопасность / Учебное пособие под общей редакцией А. Т. Никитина, С. А. Степанова. – М., 2000. – 648 с.
22. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні / Яцик А.В. – К. : Наукова думка, 2003. – 216 с.

Допоміжна

1. Основні напрями державної політики в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджені Постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр>
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

4. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13.07.2000 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

5. Закон України «Про екологічну експертизу» від 09.02.1995 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/45/95-вр>

6. Директива Ради 96/61/ЄС «Щодо всеохоплюючого запобігання і контролю забруднень» від 24.09.1996 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_497

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 1995 р. № 501 «Про Концепцію створення єдиної державної системи запобігання і реагування на аварії, катастрофи та інші надзвичайні ситуації»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/501-95-п>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 р. № 18 «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-п>

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1993 р. № 733 «Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/733-93-п>

11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>

12. Наказ МНС України від 23 лютого 2006 року № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0286-06>

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/956-2002-п>

14. Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1524-2006-п>

15. Прокурорський нагляд за додержанням і застосуванням законів: навч. посіб. / [І.С. Зарубинська, О.М. Толочко, А.А. Матвієць, Н.С. Наулік та ін.]. – К.: Алерта, 2013. – 550 с.

16. Положення про Державну екологічну інспекцію України, затверджене Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 454/2011: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0286-06>

17. Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України, затверджене Указом Президента України від 06.04.2011 № 403/2011: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/403/2011>

18. Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій, затверджене наказом Комітету по нагляду за охороною праці України від

17.06.1999 № 112: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0424-99>

19.Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 року № 841: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-п>

20.Методика прогнозування наслідків виливу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті., затверджена наказом Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства аграрної політики, Міністерства економіки, Міністерства екології і природних ресурсів від 27.03.2001 № 73/82/64/122

21.Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

22.Кодекс України про адміністративні правопорушення від 17.12.1984. №8073-X: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

23.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

24.Постанова пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>

25.Методика розрахунків розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затверджена Наказом Мінприроди України від 20.07.2009 № 389: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09>

26.Положення Мінекобезпеки України від 26.10.1995 № 116 «Про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних та внутрішніх морських вод України»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0478-95>

27.Постанова Кабінет Міністрів України від 03.07.1995 № 484 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/484-95-п>

28.Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (наказ Мінприроди України від 10.12.2008 № 639) та ін. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0048-09>

29.Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Модульний контроль є компонентом поточного контролю і здійснюється у формі виконання студентом, курсантом модульного контрольного завдання (контроль-

ної роботи, тесту тощо) та є обов'язковим для студента. Протягом навчального семестру під час вивчення дисципліни «Забезпечення екологічної безпеки» проводиться два модульних контролі.

Підсумкова модульна оцінка визначається як сума поточної та контрольної оцінок (балів) з даного модуля. Оцінювання кожного контрольного модуля необхідно проводити таким чином, щоб звітність за результатами засвоєння модуля була за обов'язкові види робіт та допоміжні завдання (у цьому разі повинна враховуватись активність та поточна успішність студента, курсанта на семінарах, тощо).

Підсумковою формою контролю з дисципліни «Забезпечення екологічної безпеки» є екзамен.

Розробник програми:

Доцент кафедри охорони праці
та техногенно-екологічної безпеки
к.т.н. доц. М.В. Сарапіна